29/03/2021

“Πίστη – Παιδεία – Ιστορική μνήμη: Πολύτιμη παρακαταθήκη του 1821”

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Δημητριάδος και Αλμυρού

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνατίου

Διανύουμε χρόνο μνήμης ένδοξων γεγονότων που καθόρισαν την ιστορική μας διαδρομή ως Ελλήνων στην παγκόσμια ιστορία, αλλά και τις συνθήκες της κοινωνίας μας μέχρι και σήμερα. Προκύπτει όμως το ερώτημα:

Πέρα από τη συγκίνηση που προκαλεί η μνήμη ηρωικών κατορθωμάτων και θυσιών, πώς συνδέεται ένα ιστορικό γεγονός, έστω και τόσο μεγάλου μεγέθους, με την καθημερινότητά της ελληνικής κοινωνίας του 21ου αιώνα;

Όλα δείχνουν πως η ιστορία επαναλαμβάνεται. Μάλλον όμως η ιστορία αναπνέει: Σε άλλες περιόδους εισπνέει και τα πνευμόνια της γεμίζουν το οξυγόνο της προόδου και της πνευματικής ανάτασης. Και σε άλλες περιόδους η ιστορία εκπνέει, και μάλιστα, η εκπνοή της αυτή, φτάνει να αδειάσει τα πνευμόνια της εντελώς, σε σημείο που δεν μένει παρά ένα ελάχιστο ποσοστό οξυγόνου, ίσα-ίσα για να μην επέλθει ο απόλυτος θάνατος.

Για μας τους Έλληνες, η τουρκική σκλαβιά υπήρξε περίοδος, όχι μόνο στέρησης

του οξυγόνου της κοινωνικής και πνευματικής μας ζωής, αλλά και αφαίμαξης όλων των δυνάμεων εκείνων θα μπορούσαν, σταδιακά, να αναζωογονήσουν το έθνος μας. Παιδομαζώματα, βίαιος εξανδραποδισμός, εποικισμός από πληθυσμούς της Ανατολής και άπειρες κακουχίες καθιστούν την επιβίωση του ελληνικού έθνους, ιστορικό θαύμα.

Το ερώτημα όμως παραμένει: Τι είναι εκείνο που πρέπει να γνωρίζει και να κατέχει ο νέος άνθρωπος του 21ου αιώνα, ώστε να αντισταθεί στις νέες εκπνοές της ιστορίας;

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Την πρώτη απάντηση μπορούμε να την αντλήσουμε από την τεράστια δεξαμενή της δικής μας, της ορθόδοξης πνευματικότητας αλλά και γενικότερα της χριστιανικής θεολογίας:

Το πρώτο διαχρονικό πράγμα που δεν πρέπει να λησμονούμε ποτέ είναι η διαχρονική ύπαρξη των ανθρώπινων παθών. Όλες δηλαδή εκείνες οι διαλυτικές δυνάμεις που διαμελίζουν την ανθρώπινη ψυχή και δηλητηριάζουν την καθημερινή ζωή των προσώπων, των οικογενειών, των μικρών κοινωνιών, των λαών, της ανθρωπότητας ολόκληρης. Ο μεγάλος Απόστολος των εθνών, ο άγιος Παύλος, διακηρύσσει με σαφήνεια αυτό το γεγονός, ιδιαίτερα στην προς Ρωμαίους επιστολή του, και μας οδηγεί αβίαστα σε ένα συμπέρασμα: Η πιο διαχρονική σύγκρουση στην ανθρώπινη ιστορία είναι η σύγκρουση του πνεύματος με τη σάρκα. Η σύγκρουση ανάμεσα στις δυνάμεις της αρπαγής, της πλεονεξίας και τις σκληροκαρδίας του πτωτικού ανθρώπου με τις δυνάμεις της ζωής, της αλήθειας και της δικαιοσύνης, που ο Θεός θέλησε να αφήσει, έστω και αμυδρά, στην αμαυρωμένη ανθρώπινη εικόνα.

Τι ιστορικές συνέπειες έχει η σύγκρουση αυτή; Οι συνέπειες είναι πως τα τυραννικά καθεστώτα, η αδικία, η πλεονεξία, η βία και όσα βλέπουμε διαρκώς να καταδυναστεύουν τη ζωή μας, θα αποτελούν πάντοτε μία διαρκή απειλή για την ανθρωπότητα. Ο ανθρώπινος πόθος όμως για ελευθερία από τον νόμο της φθοράς δεν καταργείται. Ο πόθος του ανθρώπου, ως εικόνος Θεού, που διψά το καθ΄ ομοίωσιν δεν αναστέλλεται. Γι΄ αυτό και αντίστοιχη ιστορική συνέπεια της διαχρονικής αυτή σύγκρουσης είναι και η ελπίδα. Αυτή είναι που καλεί τους ανθρώπους σε αγώνες εναντίον της τυραννίας. Τέτοιος αγώνας ήταν και η δική μας, η Ελληνική Επανάσταση του ΄21. Αγώνας εναντίον κατακτητή, αλλά και αγώνας ενταγμένος σε μια αέναη πάλη εναντίον των θηρίων που κρύβει μέσα της η ανθρώπινη ψυχή. Την ώρα που υψώνεται το λάβαρο με τη φράση «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Η ΘΑΝΑΤΟΣ», οι Έλληνες υπερασπίζονται, όχι μόνο «μια φλούδα γης», αλλά και

πανανθρώπινες και διαχρονικές αξίες που αφορούν την ιστορία της ανθρωπότητας. Οι νέες γενιές πρέπει να γνωρίζουν πως τέτοιου είδους αγώνες δεν θα σταματήσουν ποτέ.

Για να αναδειχθούν όμως αυτές οι διαχρονικές διαστάσεις, απαιτείται, όχι μόνον ιστορικό και πολιτικό κριτήριο, αλλά κυρίως πνευματικό. Και το κριτήριο αυτό, στη διάρκεια τη σκλαβιάς, το άντλησαν οι Έλληνες από την Ορθόδοξη παράδοσή τους.

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία για τους σοβαρούς ιστορικούς όλου του πολιτικού φάσματος –όπως ο Νικόλαος Σβορώνος- πως ο πρώτος καθοριστικός παράγοντας της εθνικής και της πνευματικής μας επιβίωσης ήταν η ορθόδοξη εκκλησία. Όχι τόσο η ορατή της οργάνωση, όσο το αξιακό και πνευματικό της οικοδόμημα. Τι βρήκε ο λαός μας σε αυτό; Το βαθύτερο νόημα της ελευθερίας. Και αυτό διότι η πίστη μας είναι η κατ΄ εξοχήν κοσμοθεωρία της ελευθερίας.

Είμαστε εικόνες ενός παντελώς ελεύθερου Θεού από κάθε αναγκαιότητα. Αυτή η ανάγκη για ελευθερία δεν αποτελεί για την ορθόδοξη πνευματικότητα απλώς ένα πολιτικό ή κοινωνικό αίτημα. Αποτελεί υπαρξιακή ανάγκη. Εάν οι πολιτικές δυνάμεις και οι κοινωνικοί φορείς είχαν συνειδητοποιήσει τι σημαίνει ο όρος «Ελευθερία» για την ορθόδοξη πίστη, το πρώτο πανό που θα προηγείτο σε πορείες με αίτημα την ελευθερία από κάθε είδους καταπίεση θα ήταν ένας Σταυρός.

Η πίστη μας όμως είναι και η κατ΄ εξοχήν κοσμοθεωρία της ανθρώπινης σχέσης, της κοινωνικότητας, της αγάπης.

Η Εκκλησία μας δεν αποτελεί ιδεολογικό κατασκεύασμα. Αποτελεί, καταρχήν, μία κοινωνία προσώπων. Το «εγώ» δεν υπάρχει στην Εκκλησία παρά μόνο ως οργανικό μέρος του «εμείς». Αυτή είναι η δεύτερη μεγάλη δύναμη που προσέφερε στον ελληνικό αγώνα η ορθόδοξη πνευματικότητα. Το εκκλησιαστικό «εμείς» έγινε κοινωνικό «εμείς», έγινε και εθνικό «εμείς», όπως έλεγε και ο Μακρυγιάννης. Αυτό το «εμείς» είναι πάντα η δύναμη προστασίας ενός αγώνα για ελευθερία, που, αν δεν προσεχθεί και δεν καλλιεργηθεί, εύκολα μετατρέπεται σε αγώνα γιγάντωσης του ατομισμού.

Ιδού λοιπόν η διπλή προσφορά, αλλά και η πολύτιμη παρακαταθήκη προς την αυριανή γενιά: Από τη μία, η Εκκλησία θύμισε στο Γένος μας το αρχέγονο αίτημα για ελευθερία, συγχρόνως όμως δεν σταμάτησε ποτέ να του θυμίζει το ανάλογο αρχέγονο αίτημα του για σχέση. «Εγώ» και «εμείς» σε μία διαρκή αλληλεπίδραση ήταν η μεγάλη παρακαταθήκη της Ορθοδοξίας στο Γένος. Είναι ακριβώς η

ισορροπία μεταξύ τόλμης και αρετής, όπως έγραψε ο Κάλβος, ισορροπία ζωτικής σημασίας για την επιβίωση μιας κοινότητας, μιας κοινωνίας, ενός λαού. Όταν χάνεται η έννοια «κοινωνία», η έννοια «σχέση», η έννοια «αγάπη», κάθε αγώνας για ελευθερία μεταβάλλεται σε απειλή διάλυσης κάθε έννοιας συνύπαρξης, κάθε σεβασμού του άλλου, κάθε κοινωνική δομής.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Δεύτερος μεγάλος παράγοντας που ενώνει τη μνήμη του 21 με την ελπίδα για το μέλλον είναι η δίψα για παιδεία. Παράλληλα με την αντίσταση των καρυοφυλλιών, πραγματοποιήθηκε και μία γιγαντιαία αντίσταση του πνεύματος. Την ίδια ώρα που επιφανείς Έλληνες του εξωτερικού διέπρεπαν στην επιστήμη τους, όπως ο Κοραής, οι απόστολοι της λεφτεριάς, όπως ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, πάσκιζαν για το χτίσιμο σχολειών. Ελευθερία και παιδεία ήταν αχώριστα στο νου και την καρδιά των δασκάλων του Γένους μας. Ήταν ξεκάθαρο για όλους πως, χωρίς παιδεία, η απελευθέρωση δεν θα ΄ρθει ποτέ. Γιατί άραγε; Διότι, αυτό που ονομάζουμε «ελληνική παιδεία», ήταν ουσιαστικά η διατήρηση του κριτηρίου, ώστε οι νεώτερες γενιές των σκλαβωμένων να συνεχίσουν να αναγνωρίζουν τη διαφορά ανάμεσα στην βαρβαρότητα και τον πολιτισμό, ανάμεσα στον εξευγενισμό του ανθρώπου και την καταρράκωση του στο επίπεδο ενός απλού έμβιου όντος. Αυτή η μόρφωση ήταν η πηγή της δυνάμεως, ώστε να μην επιλέξουν οι Έλληνες τον εύκολο δρόμο του εξισλαμισμού -που στο κάτω-κάτω τους εξασφάλιζε μία ανθρώπινη ζωή-, αλλά να προτιμήσουν έναν αγώνα σκληρό και άνισο, προκειμένου να μην συμβιβαστούν με μία ζωή ανάξια της ιστορίας τους, του πολιτισμού τους και τελικά ανάξια της ίδιας της φύσης του ανθρώπου.

Αυτή η δίψα για παιδεία όμως δεν περιορίστηκε σε μια στείρα ελληνοκεντρικότητα. Λίγο να γνωρίζει κανείς τις σχέσεις των Ελλήνων της εποχής εκείνης με τις επιστημονικές και πνευματικές εξελίξεις της Ευρώπης, θα εντυπωσιαστεί από το πόσοι Έλληνες παραμένουν ανοικτοί και διψασμένοι για την κοσμική σοφία που έρχεται από τη Δύση, αλλά και την ικανότητα τους να την προσαρμόζουν στις δικές τους πνευματικές παρακαταθήκες. Τρανό παράδειγμα, ο Ρήγας Φεραίος. Ένας γνώστης του Διαφωτισμού, ένας άνθρωπος με αφομοιωμένες τις αξίες της Ελληνικής του παράδοσης και, συγχρόνως, ένας άνθρωπος οράματος και θυσίας.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ

Ένα ιδιαίτερο στοιχείο που περιλαμβάνεται στην παιδεία ενός λαού, αλλά αξίζει τον κόπο να το διαχωρίσει κανείς, είναι η επαφή των νέων ανθρώπων με την ιστορική μνήμη. Αλήθεια, τι γεννά η ιστορική μνήμη; Γεννά αυτό που ονομάζουμε

«εθνικό φιλότιμο». Είναι αυτή η επιθυμία να μην ντροπιάσουμε τους προγόνους μας. Η ιστορική μνήμη «ζυγίζει» τις πράξεις του κάθε λαού στο παρόν.

Είναι διατυπωμένο από πολλούς στοχαστές και ιστορικούς πως, βασικός παράγοντας εξαφάνισης ενός έθνους είναι η λήθη της ιστορίας και η λησμονιά της δόξας των προγόνων. Την στιγμή που ο Κολοκοτρώνης φωνάζει στα Δερβενάκια «απάνω τους ωρέ Έλληνες», ενεργοποιεί στην ψυχή αγράμματων και απλοϊκών αγωνιστών τη μνήμη τριών χιλιάδων χρόνων. Την ώρα που ο Παπαφλέσσας στέκεται στο Μανιάκι, έχει πλήρη συνείδηση πως επαναλαμβάνει τις Θερμοπύλες. Την ώρα που ο Κουντουριώτης ναυμαχεί, είναι βέβαιον πως θυμάται τον Θεμιστοκλή στη Σαλαμίνα, γι΄ αυτό άλλωστε δίνει το όνομά του στο καράβι του. Την ώρα που σηκώνεται το λάβαρο στην Αγία λαύρα, είναι βέβαιον πως οι οπλαρχηγοί νιώθουν σαν τους Βυζαντινούς που περιφέρουν στα τείχη της Κωνσταντινούπολης την Υπέρμαχο Στρατηγό.

Η δόξα των προγόνων δημιουργεί ένα αίσθημα υπεροχής, που κάνει έναν λαό να έχει εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του, να μην αναζητά προστάτες στους αγώνες του, να μην αναζητά ενόχους στα λάθη του και να διεκδικεί τα μέγιστα σε κάθε πολιτική και διπλωματική διαπραγμάτευση.

Ιδιαίτερα για εμάς του Έλληνες, η ιστορική μνήμη δεν απεδείχθη μόνον πηγή δυνάμεως και αντοχής, αλλά παράγοντα διπλωματικής και πολιτικής επιτυχίας. Το γεγονός αυτό έχει μεγάλη σημασία, διότι πάντα, μαζί με τις μεγάλες στρατιωτικές μάχες, δίνονται και σκληρότατες διπλωματικές μάχες, κάτι που στις μέρες μας είναι περισσότερο έντονο από ποτέ. Πρέπει να γνωρίζουν οι νέοι μας, τι πολιτικό και διπλωματικό κεφάλαιο αποτελεί η Ελληνική ιστορία για το κράτος μας. Θέλετε την απόδειξη;

Ας θυμηθούμε τον Φιλελληνισμό, ένα πρωτόγνωρο για την ιστορία γεγονός: Άνθρωποι από όλα τα Δυτικά κράτη ήρθαν να δώσουν τη ζωή τους για τον αγώνα ανεξαρτησίας ενός άλλου λαού. Τι ήταν εκείνο που ώθησε ανθρώπους κάθε κοινωνικής τάξης να έρθουν να πολεμήσουν στο πλευρό των Ελλήνων; Τι άλλο από την ανάμνηση και της αγάπη των Ευρωπαίων για τα κατορθώματα και τον πολιτισμό των αρχαίων Ελλήνων. Ο Φιλελληνισμός αναδεικνύει ένα τεράστιο αποθηκευμένο κεφάλαιο κύρους που συνεχίζει μέχρι σήμερα να υφίσταται. Το ΄21 διδάσκει πως, ως λαός και ως ελληνικό κράτος, κρατάμε στη φαρέτρα μας πολύτιμα πολιτικά και διπλωματικά εργαλεία, ιδιαίτερα χρήσιμα για τους καιρούς που ζούμε και τις απειλές που δεχόμαστε. Είναι σημαντικό να αντιληφθούν οι νεώτερες γενιές πως η Ελληνική Επανάσταση χαράζει πολιτικές και διπλωματικές κατευθύνσεις στο «σήμερα», καθώς το έθνος μας βαδίζει προς ένα εντελώς νέο κόσμο.

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ

Ορθόδοξη πνευματικότητα και παιδεία έδωσαν, λοιπόν, από κοινού, βάθος και αντοχή στην Ελληνική Επανάσταση. Αυτός ο συνδυασμός οδήγησε, και πάντα θα οδηγεί, σε υψηλότερου επιπέδου αιτήματα, αιτήματα ευρύτερα, που περιλαμβάνουν όλες τις ανάγκες του ανθρώπου, βιολογικές, πνευματικές και κοινωνικές, συνεπώς, ο συνδυασμός αυτός πάντα θα δίνει αφάνταστα μεγαλύτερη δυναμική σε κάθε αγώνα.

Ας μην ξεχνάμε πάντως, πως σε εποχές σκοτεινές, εποχές αγραμματοσύνης και αμάθειας, το κριτήριο αυτό διέσωσε, στους απλούς και αμόρφωτους, η Εκκλησία. Η Ορθόδοξη πίστη γέννησε τους αγράμματους Νεομάρτυρες, την συνείδηση της ιστορικής, πολιτιστικής και πνευματικής αβύσσου που χώριζε κατακτητή και υπόδουλο.

Η ίδια πίστη όμως διαπότισε με την κοινωνικότητα, ως ευθεία συνέπεια της εκκλησιατικότητας, και τους επιτυχημένους στην μόρφωση και την επιχειρηματικότητα Έλληνες. Είναι βέβαιον, πως η Ελληνική Επανάσταση δεν θα μπορούσε να ευοδωθεί μόνο με τον κλεφτοπόλεμο. Την επανάσταση την ξεκίνησαν, την χρηματοδότησαν και αργότερα κατάφεραν και την κεφαλαιοποίησαν διπλωματικά και πολιτικά οι προκομμένοι Έλληνες, οι Έλληνες της ευρείας μόρφωσης, της δίψας για μάθηση και της οικονομικής ευμάρειας, οι Έλληνες κοσμοπολίτες, οι οποίοι όμως, – και ας το προσέξουμε αυτό-, διοχέτευαν διαρκώς τη γνώση και τον πλούτο τους στην υπόδουλη πατρίδα.

Η ελευθερία, εσωτερική και εθνική, δεν θα πάψει ποτέ να χρειάζεται διαρκή

προστασία, διαρκή αγώνα και διαρκή εγρήγορση. Όσο μένουμε πιστοί στον λυτρωτικό συνδυασμό πνευματικής-αξιακής συγκρότησης και διαρκούς μόρφωσης και καλλιέργειας, θα βαδίζουμε συγχρόνως σε δρόμο προσωπικής ολοκλήρωσης και εθνικής ευημερίας. Κι όταν η καταχνιά μας κάνει να χάνουμε τον προσανατολισμό μας, η Επανάσταση του ΄21 θα αποτελεί για πάντα πυξίδα εθνικών και πνευματικών αγώνων, αλλά και ελπίδα πως το Φως της φιλοπατρίας και της πίστης, πάντα θα νικάει το κοινωνικό σκοτάδι της βαρβαρότητας και της αδικίας, αλλά και το υπαρξιακό σκοτάδι του ατομισμού και της αμάθειας. Κάθε αγώνας, εθνικός, κοινωνικός ή πολιτικός, πρέπει να συναντά διαρκώς ένα αγώνα πνευματικό, που έχει ως πεδίο μάχης τα βάθη της ύπαρξης.

Είναι συγκινητικό να βλέπουμε ξένα κράτη να τιμούν την Ελληνική Επανάσταση. Είναι η αναγνώριση πως πλουτίσαμε την παγκόσμια ιστορία με όραμα και ιδανικά. Θα παραμείνουμε αξιόλογη πνευματική δύναμη για την οικουμένη όσο δεν χάνουμε την επαφή μας με τις πηγές που μας έθρεψαν κατά την ιστορική μας διαδρομή. Όσο κρατάμε πίστη και πατρίδα, καμιά απειλή δεν θα αποδειχθεί ποτέ ικανή να μας καταβάλλει. Εμείς αποφασίζουμε!

Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα “ΤΟ ΠΑΡΟΝ” την Κυριακή 28/03/2021